

מלחמת חרבות ברזל

תמונת מצב

*25.10.2023

תגובת החברה האזרחית צרכים, מענים ואתגרים מהשטח

* הסקירה מציעה תמונת מצב עדכנית¹ כפי שהיא מצטיירת מן המידע המצוי בידנו נכון ליום זה.

האתגר: ארגוני החברה האזרחית (עמותות) והתארגנויות אזרחיות היו הראשונים להגיב למעשי הטרור והטבח בשבת 7.10.2023, והם ממשיכים לתת מענה לצרכים המתפתחים והנערכים של אוכלוסיות שונות – נפגעים ומשפחותיהם, מפונים ומתפנים, תלמידים, אנשים עם מוגבלויות, אזרחים ותיקים וקשישים וכלל הציבור בישראל.

מצב ארגוני חברה אזרחית

שלושה מעגלי תגובה

◀ **מעגל ו: ארגוני חירום גם בשגרה.** ארגונים המיומנים בחירום שנותנים מענה עבור מגוון צרכי חירום, כגון: "ניט"ל", "ערן", "אנוש". ארגונים רבים פתחו "קו חם בחירום" למתן מענים שונים כבר בבוקר יום שבת ה-7.10.23; "ידידים" (המציעים מענים תפעוליים ולוגיסטיים מגוונים, דוגמת נעילות ממ"ד וכיוצא בזאת), "פתחון לב", "לתת" וארגונים דומים המספקים מענים לוגיסטיים, כולל אספקת מזון וציוד ללחימה.

◀ **מעגל וו: ארגונים שאינם פועלים בתחומי חירום בשגרה אך מתגייסים לסייע במצב החירום** ונרתמים באופן זריז וגמיש באמצעות הכלים שברשותם לסייע בפעולות שרלוונטיות לחירום, כגון: ארגוני הנוער, ארגוני חינוך, ארגוני קהילה (דוגמת "ארץ עיר").

◀ **מעגל ווו: ארגונים שלא פועלים בחירום.** ארגונים אלו הפסיקו באחת את עיקר פעילותם ומתמודדים עם משבר כלכלי נוכח עצירה של הכנסות עצמיות ומתן שירותים לממשלה כאשר התשלום הוא בגין שירותים בפועל. יש להדגיש כי הנפגעים במקרים אלו הם המוטבים עצמם, ומדובר בסוגיה רחבה הדורשת מענה.

השלכות כלכליות – בהתאם לסוגי הארגונים וסוגי הפעילות

◀ **הודעה על הקפאת התקשרויות ותמיכות ממשלתיות** – בעת שבה הדרישה לשירותים שונים במצב חירום גוברת בעוצמות חריגות, המשמעות היא שהתוכניות עצמן נעצרות ויש לכך השלכות מיידיות, בפרט בהתייחס לאוכלוסיות מוחלשות (בדואים, נשים שורדות זנות). משרד הרווחה הוא יוצא דופן (לא הקפיא ואף מוסיף לתמיכות), אך משרד הבריאות והחינוך לא פועלים כך – מצב המייצר כשלעצמו עוד חוסר וודאות.

1. תמונת מצב זו מבוססת על דברים שהוצגו במפגש JFN ופורום הקרנות ביום 25.10.2023. במפגש השתפו:

- **רון ברקאי**, מנכ"ל מנהיגות אזרחית.
- **רונית בר**, מנכ"לית המועצה הישראלית להתנדבות.
- **גיגי לוי וייס**, ממיסדי החמ"ל האזרחי בהובלת ארגון "אחים לנשק".
- **עו"ד לירון הנץ**, סמנכ"לית אנף ממשל וחברה במשרד רוה"מ.

במסגרת המפגש הוצג מיפוי בנוגע למצב ארגוני החברה האזרחית בדגש על היבטים כלכליים, ממשקי שיתוף פעולה עם הממשלה והפילנתרופיה; הוצגה תמונת ההתנדבות והאתגרים הקשורים בה; ניתנה סקירה בנוגע לפעילות החמ"ל האזרחי שהוקם עם פרוץ המלחמה וכן ניתן עדכון בנוגע למענה הממשלתי לעניין תכלול שיתופי הפעולה הרב מגזרים.

פגיעה במכירות ובשירותים

פגיעה בתרומות שגרה – תורמים רבים תומכים במאמצים מלחמתיים.

פגיעה בכ"א – גיוס מילואים בהיקף חריג הוריד ממצבת כ"א של ארגונים חברתיים. במקרים רבים עולה צורך לעסוק בשאלת הגדרת "מפעל חיוני" ובפרט בשאלה האם סיוע לאוכלוסיות בסיכון ייחשב למפעל חיוני שיעכב גיוס למילואים.

תמונת מצב ארגוני חברה ערבית

קיימים צרכי מיגון לחברה הערבית, כולל לארגונים עצמם.

החברה האזרחית הערבית הינה מוחלשת ופגיעה ביחס לארגוני חברה אזרחית יהודית. היקף הפעילות הכלכלית של ארגוני חברה אזרחית ערבית הוא קטן מלכתחילה, מדובר בארגונים חסרי תשתיות.

להרחבה נוספת בנושא החברה הערבית בצל המלחמה ראו [כאן](#) ו**כאן**.

מידע חיוני

"מנהיגות אזרחית" השיקה [אתר ייעודי](#) לתקופה זו – "החמ"ל של המגזר השלישי", בו מפורסמים עדכונים שוטפים (בחלוקה נושאת לפי ממשלה, קולות קוראים ופילנתרופיה, כלים וידע מקצועי, פרסומים מהתקשורת, שותפים בחברה האזרחית).

[טבלת האקסל על פעילות וצרכי ארגונים](#)

[ישראל מתגייסת – הזירה הלאומית לסיוע בחירום של מרס"ל בשיתוף רב מגזרי](#). "ישראל מתגייסת" הינה זירה לפעולה משותפת לטובת חוסן חברתי, כלכלי ותמיכה אפקטיבית בצרכי השטח בעת מלחמה ובשיקום. מטרת הזירה לייצר מענה מתוכנן, מסונכרן ואפקטיבי אל מול האתגרים הקיימים והעתידיים. מדובר ביוזמה של JFN, פורום הקרנות, הפורום הכלכלי חברתי/נשיאות המגזר העסקי, פיקוד העורף - מרכז הסיוע לאזרח, מנהיגות אזרחית והשלטון המקומי.

התנדבות בארגונים והתנדבות ספונטנית

[המועצה הישראלית להתנדבות](#) – פועלת כגוף ידע וארגון נגד; פועלים בשיתוף עם מרס"ל; בשעת חירום הנוכחית מדגישים את האתיקה בהפעלת התנדבות (למשל שעובדים לא יוחלפו במתנדבים) ומפעילים קו חם למנהלי התנדבות.

ההתנדבות בשיא – במסגרת ארגונים פורמליים וביוזמות לא פורמליות. נתוני סקר שנערך מראים ש-48% מתנדבים באופן ספונטני וקבוע; בחברה הערבית – 3%.

צניחה בהתנדבות – צפויה על סמך ניסיון העבר. דורש התמודדות.

אתגרי תיאום וסנכרון – יש מעל אלף התארגנויות לא פורמליות, מבוססות כלים טכנולוגיים; יש ריבוי חמ"לים – וקיים קושי לתאם בין כולם.

מיפוי צרכים לשילוב מתנדבים

- **תמיכה ברשויות קולטות** (ירושלים, ב"ש, טבריה, אילת) שהגדילו ואף הכפילו את האוכלוסייה צורכת השירותים בנין הקליטה של מפונים.
- **תמיכה בערים שנותרו עם מיעוט תושבים** (בדרך כלל אוכלוסייה מוחלשת) ומחסור בשירותים בסיסיים (חנויות לרכישת מזון ותרופות).
- **מחסור בשירותים במרכזי הקליטה** – מזון – במלונות מספקים עד 2 ארוחות ביום, באזור ים המלח מחסור בחנויות מזון, שאף מעורר מתחים חברתיים בין השוהים; מחסור בשירותי כביסה; מחסור בפעילויות הפוגה.
- **צופה פני עתיד** – מלונות אירוח בבתי הספר. אם יידרש פינוי נוסף, צריך להתאים לאירוח (הפרדה למשפחות, מטבחים וכיו"ב).
- **סיוע למשפחות החטופים ולניצולי "נובה"** – עלה צורך חזק לסיוע והתנדבות; מעבר לטראומה יש צרכי פרנסה וטיפול בילדים.
- **אבטחה ברשויות, מתנדבים לכיתות כוננות.**
- **מענים לאנשים עם מוגבלות וקשישים.**
- **תמיכה בתומכים** – נדרשות פעולות למניעת שחיקה, הדרכות והכשרה.

סקירת פעילות החמ"ל האזרחי (בהובלת ארגון "אחים לנשק")

רקע – המאבק על הדמוקרטיה בשנה האחרונה יצר תשתית של מתנדבים רבים ודרג ניהולי. בשבת בצהריים התגייסו למתן מענה לצרכים מידיים בעקבות מעשי הטרור וביום ראשון כבר פעלו כ-1,000 אנשים בחמ"ל. היום פועלים באופן מסודר ומובנה. החמ"ל בהובלת "אחים לנשק" פועל במשותף עם התארגנויות אחרות כגון "מטה ההייטק", "בונות אלטרנטיבה". יש יוזמות חדשות שמתחברות לחמ"ל בנושאים שונים.

ארגון "אחים לנשק" מעסיק בשכר עובד אדמיניסטרטיבי אחד, כל השאר פועלים בהתנדבות. בחמ"ל כ-15,000 מתנדבים ביום; כ-100,000 מתנדבים סה"כ. רוח ההתנדבות מעודדת סולידריות, מלכדת ומהווה אמצעי לצמצום קיטוב. בהקשר הזה גם הקשר עם יהדות התפוצות הוא חשוב.

שלוש מטרות מרכזיות

◀ **לסייע מהצד האזרחי לצה"ל.**

◀ **לדאוג שכל מי שמושפע מהתקפת הטרור יעבור את זה בצורה הכי טובה וחלקה.**

◀ **להיות חלק מתהליך הבנייה העתיד.**

עקרונות ודרכי פעולה

◀ **מענה מהיר והעברת הפעילות להפעלה ממשלתית.** לדוגמה: ביומיים הראשונים הייתה לחיילים בעיה להגיע ליחידות. החמ"ל ארגן רכבים ממוגנים ונהגים עם נשקים אישיים שהסיעו חיילים בתיאום עם פיקוד דרום. ביום השלישי צה"ל לקח אחריות מלאה והפרויקט נסגר. לא בכל תחום סיוע מתאפשרת העברה להפעלה ממשלתית.

◀ **אימפקט ומגע בין-אישי** לחיזוק הלכידות החברתית ומניעת הקיטוב. לדוגמה: העברת חבילות למשפחות באופן אישי באמצעות מתנדבים שגם דורשים בשלומם ולא באופן "מסחרי".

◀ **מענים טכנולוגיים** כגון הטמעת כפתור חירום באתרים (נקרא "כבר באים"). נוצר על רקע מצוקת הימים הראשונים כשהצבא, המשטרה ופיקוד העורף לא ענו. 2,000 פינויים בוצעו באמצעות המנגנון הזה, כולל משטח אש. לאחר מכן הכוח עסק בפינוי בע"ח והיום בחקלאות; טפסים דיגיטליים להעלאת צרכים; טפסים דיגיטליים למתן מענים; עבודה עם חברת מאנד"י והבטחת הגנת סייבר.

◀ **Top down-I Bottom up** – מתקבלות בקשות מאזרחים וקהילות וגם מרשויות מקומיות, מנהלות, מטה הצבא ועוד.

◀ **פיתוח מומחיות ומקצועיות**, למשל – בימים הראשונים ישראלים הביאו ציוד לתרומה מהבית; בהמשך נערך רכש בארץ ובהמשך רכש בחו"ל תוך פיתוח מערך הטסה (בהובלתה של עינת גז). כעת נדרשת החלפה של כ"א היוזם על ידי מי שיוכלו להחזיק את ניהול הפעילות.

מיפוי חמישה צרכים מרכזיים במישור האזרחי

◀ הלנה.

◀ הזנה.

◀ ציוד וסחורה – מחלקים כ-40 טון ציוד ביום.

◀ העשרה ופעילות הפוגה מעבר לחינוך פורמלי.

◀ תמיכה נפשית בשיתוף מרכז לבריאות הנפש שלוותה.

פרויקטים ארוכי טווח

◀ תמיכה נפשית – לשנים קדימה.

◀ שיקום ובנייה מחדש יחד עם המנהלת – יישוב ובינוי מחדש של עוטף עזה. מדובר בפרויקט ארוך טווח של עטיפת יישובי עוטף עזה, כולל הקמת "בורד מלווה" צמוד מטעם החמ"ל עבור כל ישוב עם נציגי חברות הייטק, נציגי פדרציה, נציגי בנק וכו' – להבטחת תמיכה מחוייבת וארוכת שנים.

הסברה

מטה ההייטק הקים מטה הסברה המפעיל כ-60 מתנדבים – טובי מוחות המרקטינג וכותבי תוכן בארץ ובעולם. מגייסים לזה מימון; יש תחושה ש"אנחנו מפסידים את מלחמת ההסברה".

מימון ותרומות

המימון לפעילות נעשה בתרומות או ברכישה עצמאית של מוצרים ושירותים בתיווך של החמ"ל (באשר לציוד צבאי – החמ"ל פועל בתיאום עם צה"ל ומסייע במינימום הנדרש בלבד להצלת חיים מול ספקים מורשים בלבד). התרומות המגויסות לסיוע בעת החירום מופרדות לחלוטין, בפיקוח חשבונאי, ממימון קודם לפעילות המחאה. ארגוני חמ"ל אחרים מגייסים ומחלקים תרומות גם באופן עצמאי לפעילות הקשורה בחמ"ל או פעילות חירום מקבילה.

אגף ממשל וחברה – ופעילות הארגונים החברתיים

המענה הממשלתי התשתיתי מתקדם לאט. שת"פ עם ארגוני התשתית של הפילנתרופיה והחברה האזרחית הוא קרן אור. במסגרת העבודה המשותפת בחירום בין הממשלה והארגונים, אלו המאמצים המרכזיים שנעשים באגף לממשל וחברה במשרד רוה"מ:

- < **שותפות בעיצוב המדיניות ואופי המענים** – באמצעות שולחנות עגולים רב מגזריים שהופעלו תוך יממה מפרוץ המלחמה: ילדים ונוער, חוסן כלכלי, שיקום והתחדשות קהילה בהיבטים פסיכו-סוציאליים וסיוע למסייעים.
- < **פיתוח מענה רוחבי לצרכים ארגונים חברתיים בחזית** – שילוב מענה לאלכ"רים באופן אינהרנטי בתכנית הכלכלית לסיוע לעסקים (כגון מענק הוצאות קבועות); בחינת הצרכים הייחודיים הנוספים של ארגוני החברה האזרחית ומתן מענה ייעודי (כגון הרחבת התקשרויות ותמיכות, הגדלת תקרת הפטור ממס על תרומות); הקלת הנטל הבירוקרטי והמימוני המושת על ארגוני החברה האזרחית ככל שניתן.
- < **איסוף צרכים, העברת מסרים, יצרת חיבורים ומיקוד במומחיות** – בין שדה הארגונים החברתיים למשרדי הממשלה השונים, לרבות מנהלת תקומה.
- < **צופה פני עתיד** – סיום המלחמה, לכשיבוא, לא יביא לסיום הצורך במענים רבים שפותחו בחירום ובשת"פ עם ארגוני חברה אזרחית.

דגשים לפילנתרופיה

< הבנה כי אנו מצויים בעת בה המגזר השלישי הפך למגזר הראשון, "בלעדיו לא היינו כאן" – בין היתר הודות לעשרות שנות פעילות ותמיכה פילנתרופית.

< **דגשים לפעולה ונקיטת אחריות בעת הזו:**

- אחריות קולקטיבית לדאוג לחוסן החברה האזרחית **לאורך זמן**. "Pace yourself" ככלל אצבע.
- להמשיך לתרום "רגיל" לצד תרומות החירום (לדאוג לתחומים שאינם בחזית, שלא יהיה "ייבוש" של תחומים קריטיים), ככל הניתן "Over and beyond".
- שחרור כספים ללא בירוקרטיה ככל הניתן; הקדמת תשלומים לשנת 2024 ככל הניתן.
- תקשורת ישירה עם הארגונים – לבדוק מה הם צריכים, לדאוג לחוסן המנטלי שלהם ושל הצוותים שלהם.

< **שיתופי פעולה פילנתרופיים:**

- סיוע לארגונים בשיתוף פעולה בינם לבין עצמם עד כמה שניתן.
- שיתופי פעולה בין תורמים וקרנות בתחומים מרכזיים (חינוך, בריאות הנפש); עבודה באמצעות קבוצות העניין שהוקמו.